

շակել, վայելլ, զուսպանալ, յան շնօրմա
շնդիք, ոգը, յաձե վայելլ, վայելլ, մաշակել,
աղլ բաօճ “համաթիւն, զուսպանթիւն, եւայլի”
բա. զ. օ. Walde 279. Հայ. յայլ յան. Դաւած
(գեղ այսպէ) Spr. Abh. 1, 193, համ. 53) չէ:
Եթէ այս նրա սոսպանաթիւն, իր աւել
հաւասական, իրաք է, ան առենջ ձաւ-նիւ-
ալ = հնդեր. *gous-loutiyon է.

5. Հայ. սեւն (—ուն) = հնդեր. ակնօն
կամ *ակնէ է ըստ Hübschmannի 1, 421, հման.
լատ. acus, acuo, acies, acer յաւ. աւէ, աշքը
եւայլ, որ բառեր լատ. catus “acutus” եւ օնք
եւայլ բառերուն հետ հնդեր. **ակնէ(է),
**ակո(ի), **ակա “սրել, ուր, -ի վայ ցոյց կուտան,
զ. օ. ա. Walde 106.

Հնդեր. *հօ-ղի-էն նմանութեամբ եղան
ըստ իս *ցօ-ցի = Հայ. սեւն, որ ըստ Buggeի KZ.
32, 45 ձայր (*ցըհ-րի-ն) բառով պէ եւ նյոյն է *ցուրէր, *ցուրէր հնդերուն միջնորդութեամբ, ա.
Pedersen KZ. 39, 352.

Հնդեր. *ցըհ-էն հօ-ղի-էն սեւն է գոյցէ
ժայէր ալ, նյոյնէ հնդեր. ցի-պէ.

Հնդեր. *հօրօս = Հայ. սուր, ած. ըստ
Scheftelowitz BB. 28, 284: Հայ. սուր “սուրէր, -ի
վայ ա. Spr. Abh. 1, 191 համ. 33 (—ուն-
ալ = *սուր-սոր):

6. Հայ. տուզ բառը արգէն Spr. Abh. 2,
175 տուզէ հետ միասործ եմ, ինչպէս յետայ
Pedersen ալ կ'ընէ KZ. 39, 390: Բառը =
*svol-notū ու հնդեր. *svol “շըլուն” իրերէն
sel, bel (= vel) dessel-ի մէջ “շըլուն” յաշ
տահին “շըլուն” յահեան, կիւր. շԽուլ, շԽուլ
-versio” հման. լեռու. svolstid “շըլուն” պյու եւ
տնկուն “նշանակած նրան վերաբերեան հման. սրգ.
-մից. dor “սյցիւսութիւն, ախակցութիւն”, հն.
Միցրա “խանիւն. բառ. եւած յան է ընթի
ամրուն, ինսպանթիւն, եւ սկը. ցրամա “խումք,
դիւզ”:

(Հունականիւն) ՀՈՒՆԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐՈՒՊԱՆՆԵՐ

ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՑՈՒՑԱԿԱՆ ԴԵՐԸՆՈՒԹԵՆՆԵՐԸ

LUS 4. ՊԵՇԹՐՄԱՆ

Ա.

Մէյէ ուսումնէն հնդերէն ցոյցուն դրու-
նեան մանէն

(§ 9 այ. § 10 — 11 ա. եւ, եւ յօդերը):

§ 8. Հայերէն ցոյցական դրութիւնը (այ.,
այր., այ. ա., պ., ձ. ա., բա., ն. այն., բայն.,
ն.այ.) մերան է Մէյէ (Meillet, ի Mémoires
orientaux, publiés par l'École Nationale des
Langues Orientales vivantes, Congrès de 1905,

թ. 139) բառ երեւութիւն շատ պարզ կերպով: Ըստ
այն է հօ, *եօ, *ո-ո, ո-ոց ցոյցական բները (զոր կր
գունեց այն, դայն, նայ, բառերուն մէջ) բար-
դուած ըլլապուն են *ամասկան մը հետ, որ թէ
գերանուան սկիզբը (այ., այդ., այ-է) կը դրսէր եւ
թէ գերանուանէն ետքը (*օ-ու, *օ-ու, *ո-ու, *ո-ու,
ու-ու, ա., դա, ն-ո): Խակ յօդէրը կը կարծէ նյոյն
հեղինակ թէ ըլլա մասկայունք, որ համեմտելի
են լատ. -ee եւն ենեւրուն հետ: (Mém. soc. lingu.
X, 261): Մէյէ գործերը Հերեմանի երերէն
նորը հայ լիլուագիտութեան որեւ աւասն
համար անենք աւելի անհրաժեշտ են: Ասոր համար
քննագատութիւնն, որ ուսմանց յառաջագիտման
թեան համար կարեւոր է, յանան նշանաւոր գաղ-
ցացիք լեզուագիտութեան ենաց կը բարի: Ասոր
օրինակ մը վիճ ըլլա այն ինդիրը որուն վիճա-
ճառելու ձեռնարկած եմ: Բայց կը յաւասմ թէ
յարոնիք պիտի տեսնուի առն որ իմ համաստու-
թիւն միւնչնյան ժամանակ մեմանունք մը մնան մը մնան մը մնան մը մնան է:

§ 9. Մէյէ յառաջագոյն հայերէն սուր բառը
կը համարէր սկիզբ. ծ-էս բնից սուրպատական
համացըր. (Mém. soc. lingu. X, 254): Անուարա-
կայ ասի շատ հիմնաւոր տեսութիւն մը է: Հայ
գերանուան մայնաւորն արգելէ մը ըլլապու: Տեսանէն
(§ 4) որ գերանուան էն անյուն *օ-ը գերանուան
բոնն է. եւ այս գերանուան մէջ կրանեան պասել
ոչ միայն փոխանակութիւնն է: օ-ս, այլ նաև փո-
խանակութիւնն է: ա-ս (Տ ին վերէ, Տ ին վերէ,
Տ ին սկիզբը): Քա ասոր այս բառակարգան
կրան ներկայացնել թէ Տնդիերը. օ-ս եւ թէ
հաւասարագուն Տնդիեր. ա-ս (Z. f. vgl. Sprachl.
XXXVI, 89): Խական եթէն սուր այդ նյոյն է սկիզ-
բ հնդէ, այն տան ոչ թէ մասնիկ մը մնան մը մնան մը մնան
ու որ գերանուան կրան ըլլա եւ որ ազան կերպով
կրան տեղ մը քառաւել, այլ եղածն է բարդութիւն
մը որ ամենամին ժամանակներն արգէն ձուլուած
մէջ բառ եղած է:

Ի հարկէ կրայինք սուր սանկը. ը-էս հնդէ
նյոյն գնելու կարծիքը մէկդի թողուլ, եթէ ան-
հրաժշան ըլլար մասիկ մը ընդունելու ենթագրու-
թիւնը: Եւ այսպէս ճշգիր կը մասէ Եկէյ:
Եկանգիր հայ աետարանաց մէջ այս, այդ
բառերուն սեռակաները գրութ կը գոնուին
այնուին մէջ այդ բառին (այս են բառերէ), նաև
անուանուին են այդ բառին (այս են բառերէ),
նաև այն սեռականի, այն արականի եւն
ձեւերուն համար: Վասն զի ուրիշ կերպով չի
մէկնուր վերընթեր մանկի մայնաւորն անկամը.
(Վերընթեր հնդիերը. տեսակիտունը), վերըն
մանկի հնդիերէն տեսակիտունը): Անկում մը մայնա-
ւորաց ու ծամ բառին, ու որուն վիճ են այսուին,
նորուն ձեւերը, եւ ա-ս որուն վիճ են արականը
ինչպէս այլուն: (այլ բառէն): Այս օրինակներէն
եւ այն բառնեն կը հնաւեցնեն Մէյէ որ առաջն
մանկի կը շեշտուի այն տան մասն, երբ երիւ
նախարար իրարէ տարանջան բառեր իրարուն: Եւ այս պատճառաւ այ-

այդ, այն դերանուանց մէջ երկր
առընթերադրութիւն մը կը տեսնէ:

մէկ համառօտագդին մէջ՝ որ ըլո տեսած է Կրակովից
շնչնորսի Օրպարին մէջ (Bulletin, 1903, յանիս-
տեղին, էջ 3) և նաև ի գիրք *Sz kice jezyczko-
nawcze*, I, 1. Տառարի ըրած է թէ ի հէքերէն
նշագծու նաև շատ մ'ուրիշ մէջ վրաց մէջ՝ բառի
սկզբան վրայ և “Հոգեկան շեշտոյ (accent
psychique) եւ այս է որ հոգեբանական ամենա-
մեծ կարեւութիւնն ունի. եւ ասոր ասցացց կէ-
տակ այս պարագան որ բառակիրան ճայէքը
անիբնթաց բառն վերջին ճայէքը վրաց համա-
յայնեցուցիչ մեծ ազգեցւթիւն մէ կը գործնէն,
որը չէն գործեն նոյն ճայէքը բառամիջնի. (Եթ.
յունաց) ծագած է թշչոյ “համենան իրին
կայուն կայ օր. ու ուշ. կրէց “մացան” և
այսպիս. եւն.) Առաջ կը համենան թէ երր
հայութին սաստիցում մը անդիլ ունենայ շատ լե-
զուաց մէջ տասնին վահեկեր ուն որ ի ծառանուն.
Առաջ հակառակ մատքիր կ'ըն է նոյն *Baudouin de
Courtayen* թէ բառն վերջը սփառաբար “ուուալ
դիմացուն անդերէն”, և (loca minoris resistentiae.)
ի բաց առեալ այն դէպքեր՝ ուր Հոգեբանական
գործուոր համենթացւթեամբը պայտապատճառ է:
Անդէն է անդիլ մլրաց մէջ վերջին վանկերուն
անենմն, եւն:

Նթէ հայերնենք մըջ առաջին վանդին շեշտածն ուրիշ օրինակներ չափեալիքինք բաց ի տանցիք մէ՛ զբուղութ կը մէշատակէ Մէջէ, պիտի փարանձենիք մէկ կազմակե Մէջէ գործեւեն և միւս կազմակե գերանական եւ մասնական դիմուց միջն ուղարկութ ուղարկութ առաջ այնպէս լու մասպէի ըստ և Խոսկերնէն Ասական սանիք օրինակներու շարք մէ՛ որ ինդիք բրդշահանութեան կը վճռն ի նպաստ գերմանական և նման շեստերնէն

Դաստիք էր աղօրին, այդուրից շեշտամք.
ամէն քերականութեանց մէջ այս կետը կ'առաջ
գույքը: Բայց հին հայ ձևուրինքներ անձանա
չկարգացող կրնար գերաս չդրանալ թէ ինչ բան
եր քերականութեանց արքեցուցածին հիմքը: Առաջ
Սէկէյ շատ երաժտապարտ բլլարւ ենք որ
Աշխարհանաց շեշտամքն մասն այնպիսի թանձնա
զին առեղենութիւններ առաւ, եւ գարքեազ
ինքն վերադրութիւններ ենք իբր մեծ արդիական որ
մասնիք ըստ է ոչի, ոչը, ոչո՞ւ են ձեւերէն
քաղեկի վկայութեանն: Բայց իբր առաջ տեղի-
խութիւնը լինածութեանը չեն: Քերականը կ'ան-
անին որ նոյնակա առաջնի փաշուղի կը շշտառի առ
բարեկառամէջ՝ գննէ, բայց, վկայ, որպես բոյթու-
թուք, և անոնդ, առողի: Եւ գասական թաւա-
կաններուն մէջ՝ օրինակ Անգլուրու, ունկներու-
գարքեազ առ բաւերու թենք, Անգլու, գերմեն-
Այս բաւերուն մեծագոյն մասը պարզ առան-
թերագործիւնը չենք. բայց այնպիսի բաւերուն
են որուր իբրն նշանակութեանը առաջ
առ առանական թեան եւ համարդութեան շեշտա-
մանը, առաջ համապատասխան գամիական
առաջիւնը կամ բաւերը կրնա մասամբ՝ առա-
կացնա առթիւ անսովոր շեշտ մասնուց առա-
ջն գննին քայ այսպէս՝ i det mindste, մաքս
ալլեցիոն, iscor, enidkund, om brent. (Ճամ. ճննէ-
քուց, ուրիշու, մանաւու, թենք, Անգլու, գերմեն)

Առանք Նոր-Հայերէնի օրինակեր են՝ Այտքնեան գիրքականութէնէն քաղաքած, և չեմ դիտել ուղարք հին և այս շեշտուուր. բայց պեսք չեմ անտեսել որ այս աշ հիմունած է կազմ նոյն սկզբանի վրայ, զոր կը ցորցնեմ Սէյէի միջնաբարեկամ շեշտուուր. Աւելցնենք է որ կոչական աշ առաջնի վաճիկն վրայ հիման շեշտուուր՝ ըստեւ հայութիւն (առաջապահն) որբ, նոյն բառերը.՝ այս անյօնի սկզբան մէկ արդիւնք հիմա բրած բարձր կիրաց նաև ըստ որ ասիւնք հօնիւթէ, մուգ լինուութիւն մասաց մէկ ժամանակութիւնն էր:

Աւատի այնը, այնորին եւն շեշտումը փառ
մը չէ ի նպաստ Մէյէի սուսպարանական տե-
սութեան :

Բայց եթէ սուր բառին մէջ ենթադրուած մասնիկը չի կրնար երկվանկ հնա վերակցական լրաւու, չի կրնար ողջու նաև հին պատճառ երկացական մ'եղած լրաւու, Անպատճառ վերակցական մ'պատճառ էց որ ենթադրին վերին վակին նայ և պարզ անկախ օրինաց:

Առաջ *Շի (սորու են ձեւերու մէջ) մասնիկ
մ'ընդունիլ կարենաց համար պէտք է ենթա-
գրել թէ ոյս մասնիկին ի թիւ միավահի մ'ընդլաւո-
ւը՝ իրեւ սահման մասնիկ ապարա է միշտ պատ-
ճական ժամանակի սիրզենքը. Եւ յօշտանակու ոյս
կարծիքն աւելի Մէջէ: (Այս ատեն այս բառին մէջ
մ'ընդլաւ ճայուղապին անհու մարդիւնք նեղա ըլլալու
է նյու սականն շշանանք՝ որ ուսան ոյս սեռա-
խնիք և այս տարեանին իրենց պատասխան ձեւը.
կամ թէ այս բառին տարելըն իրարու ծովուած
դրալու են աւելի կանագդյան ժամանակ մը քան
թէ ուսան են ձեւերու խառնութիւնը: Անթերցդին
կը թուզու երկու մակնութեանց մէջ ընտրու-
թիւն նշերը):

Ըստ գեղաբերք մէջ սուր եւն ձեւերու համար վերաբարութեան չ այսին մ' անկազմ կարելի է ընդունել: Բայց այս տառեւ կը պարագաւ որ պատճենն մէջ ալ նոյն անկազմ տեղի ունենալը: Հման: մեր վերն ըստոց (§ 7) աւուրի, որի բարեւ եւն մակրացի մասին: Եթե պատճեր հնդիկեար, ոյսպիսի չի մը որեւ հետո գտնել: Դարձեալ բոլորդնին անհատապնակ կածդիք մը ի թէ՛ ոչ-օ՛՛, *ծօ-օ՛, *ո-օ՛՛ (ուսաբ՝ սո, բո, նո) ձեւերուն մէջ կինար օ մ'ի ինչպէս որդ համբ համեմատելի որին է պրինս չի կինար բերուի: Եւ գարդայման այս ընթացքը շատ զարմանալի կ'ըլլար լըսուիք մը համար որ միշտ պահած է և+՛ առանց ու այսին նիսած ըլլալու:

§ 11. Այս կը կարծիք թէ կի ենից գրական
նշան կը յառաջ բերել ապացուցելու այդ
անօսմթիւնը թէ ևս ձեւն և անդր (սեւ, նոր,
որ, նու, լք, նուս, չնուս, նու) շարունակու-
թիւն մըն է հանգոյն ամի նթէ ու յոյժ, երբ
կ'որչէ յարտերական նախագահամաթիւն մ'որուն
առաջին շշտեաւ բառ ըլլայ նո, կ'առեցուի այս
գերանուան վրայ վերը յիշուած կանոնի համեմատ
(Տ. 4), յառաջ կու զան այսօնիփ ձեւեր նայ, նոր-
ոյն, նայու, եւն. օրինակ նիւքաս ու ուղարկու-
նայն են. Այս թէյէ ի բաժնէն նայն, եւ նոյն-
ձեւ գերանուան հնագոյն ձեւը կը համարի. Ասի
ես անհանատանի կը տանեմ. Այս անց վերա-
կապանին եւ նախանձաց բառին մէջ նշան կազմ
այսպէս թշոյ է որ այս կարգի sandhi եւ բարորդին
արտասանվը բան մէջ կ'ըւլար. (այնչափ աւելի որ
դաշտանին երե վերը որուող յօշէն յառաջ
ըլլայ) երբեք հնագոյն ձեւ մը չի ցուցնենք: Հնգիւերը որեւէ լվուրի մը շեշ աւ առաջ հետ
համեմատելի որեւէ օրինակ մը շեմ գտներ: Հինդր-
լանականին մէջ որեւէ sandhi մը չի հանդիպիր:
առաջ եթէ ենու ուղարկութիւնը կամ առաջ ենու ուղար-

բայց մո՞ւ օրինա բաւարար աշշ շահագաւառ կապաւում են իրարա իմաստով կամ զուէ անլուծաննելի խամք մը կը կազմեն միշտ ։ Աւետանան sandhiի բավաթիւ գ էպքեր կը ներկայացրէն (աէտե առքա, բայց անձան՝ եւ առքա)։ Բայց հու ալ չկը բան որ չամասնութիւն նայն ձեւին դիպաց ։ Միաժամանակ դյութիւն ունենալով էօ սոր, եւ կա՞ սոր, (quis) ձեւերը (զոր օր, ձա եւ բարձի առնել)։ Կարելի եղած եր որ պահուի արտաքիր խամք մը կա՞ կա՞ նազար (ո՞նք ե՞ւ)։ Բայց եւերը կը պատահիր որ թուլ եւ դիպուածիկն ամբ մը մէջ պահուած բլուս sandhiի ձեւ մ'որ

պյուտաւ անձանօթ է եւ որ մեծ հնութենի մեացած բըլայ, լեհիրենի մէջ՝ “լուլա”, բային քանի մը նեւ երբ վերակորսոր կը միանան նախադասութեան մէջ մ’ առանց շնչեալ բարեն, (ժիշտ ինչպէս հայութ յօդը՝ երբ սորակարգեալ նախադասութիւն մը որոշէ), բայց այդ զեկզիս մէջ ալ վերականին նախանձաց եղող բառ որեւէ հնացած մէն մը պահած չէ բացի իր պյուտաւ ունեցած մէկնէն քեկլ-ըն “բաս եմ” իր բայց նախացած է արտաքիրակ եւն մէջ միշտ ինչպէս քեկլ եւըը.

Baudouin de Courtenay, Szkice jezycznego koznawcze, I (Վարչակ 1904), p. 417. Քրածեալ փափական շնչեալ եղանակ չէ ի համբաւ մէն երբուն մէջ քեկլ-ըն կամ յակ-էն կազալ, tak-em տրօնի (“ինչպէս ըստ այնպէս ըստ”), եթէ բայցան այս վերական ցախան եւ երբուն առջև սանդի մը գտնուի, ապա նորի հնութենի մեացած sandhi մը չէ եւ, եւ ո՞ւ այնպիսի մ’ որուն պատճառը մացուած ընլայ, պյուտաւ sandhi մը կ կննդամի եւ նորութիւն, ինչպէս երգածայնական եւ երգածայնազօրի բազա ձայնենուրու փոխանակութիւնիւր: Այսպէս ո՞ւ յիշեալ նախադասութեանց մէջ կ’ արտաքիրակ - մը փեւ, եւ ուժը մը գի տեղը կը բանէ խօսքի մէջ սէլաչչեալ-ըն (որքի սէլաչչեալ) dobr:

Նյոյնեւ հայերեն որ ըստ Խոյն կէ խօթի
մէջ չ բաղամայն արդինք է սանձիք մը, որ գու-
տած անք հայերեն ժամանակը տական կան կենաց-
եւ նորագոյն էի: Առ այս ժամանակները շա-
տավորակա բան մը էր կրիմ ճանելու վերաբերու-
թիւնը: Ճայնաւորաց մէջ չ մը մուծանել: (այսպի-
Շէլույթ, ոյն յան, մինչ էլ): Եթ որդինեան-
յօդին սփյագական հնաւոր իր ըն՝ *Խոյն խուզ-
կը ներկայացներ ճշդի այս պատաժանեան-
համարուց չ ամսին մը զարդանալու համար կա-
րեւոր էին: Այսպիսի սանձիք չ մը կրիմ արտա-
քերած ըլլու շատ մ'ուրիշ դպւչերու մէջ ա-
թեւ գրուած չէ: Բայց ուտա-ի-ոտ դպւչերն մ-
րել են բար քամ զը և ճայնաւոր ճէր գրու-
բաց մայս բամին սկիզբը:

Պէտք է նշանակել որ յօդին՝ ըստ հնագիւղի (որմէ աշխարհաբար ըստ վրբնին և ինչպէս ըւպարչ) միայն բազանակէն մէնուղը կը պահպէս։ Տայնառութ մէնուղը և կը հնագիւղի եւ այս և պահպէս է գայոց ալ, արքի հոգուց բայց որդին։ Ասկայն բացարձակավուն առօդ է որ ն ձեւք ծագած է՝ ըստ ձեւէ. վասն զի հակառակ գերաբեր, այսինքն՝ ձեւէ հնագիւղ ըստ քուրքի անհարթիք է։ Սայդ յօդի հնագրին մէջ դրոյթին ունի քաղցրահնչէ առանձնական ը մը. բայց այս մակարոց հայնառորդ բարձին վրբնին բազամայնէն յառաջ չի հնացիր այլ անին եռոք զրո օր. նոր հուրեւ լի ուժութ իւսոյ. (Համա. Karst. Histor. Gramm. p. 101—2. Այտովնական գիտութեառ, Վիեննա 1866, թ. 276). Եթևառած օրինակին ներուս մէջ յօդնակայ նշանն է (հնագիւղեւ. Տե. ուսափ ուրիշ ապացուցի մ'այլ պէտք չկըս եռոք ցընենք թե՞ ո՞ս, ո՞ւր, ըստ յօդերու և մայնճան զըմին սուսառաբանական պահէք մ'ամենենալուն է այս հաւեւ թէ նոյնը սուսառաբանութէն վերաբերեցու

Ե յօդերուն եւ օչ թէ նախընթաց եղող գոյական-ներուն :

4

(§ 12 Ըստ ք. § 13 առ և ա. § 14 ու և ա. § 15
ու և ա. § 16 առ և ա. և ա.)

Մակրայներ. § 16 Միշարկութիւնք:

X, 369—388.) Աւստի ածականին անհոգովեաց մալը կախում ընւրի ամէն ժամանակ բառերու շարքուն Գարեգին պէտք է յիշել որ ոչուն վերակցման պարզապայշը իրանակը ամէն կողմ պատճեն մը նշանաբել հոյովանին մասնաթիւնը նշնչում է երբ երկու բառ իրարու կը ձևալուին տապահն բառն է որ փարութեամբ իր հոյովանին կը կոր անցնեն. (Համաւ. առաջ. Հայութ, առ. Հայութ-առ. Հայութ-գ. գա. Mand-en մարդը, սե. սե. Mand-ens, եւն): Բայց ցըրչափ որ այս ձևալում առաջանած չէ վերակցականն է որ իր հոյովանին իրան կորանցնել. (Համաւ. առաջ. Երյաչյան Մարդիկ առ. Երյաչյան-ին, առ. Երյաչյան-գ. գա. Mand-ens, եւն): Հայութը ցըրչափ որ այս ձևալում առաջանած չէ վերակցականն է որ իր հոյովանին իրան կորանցնել. (Համաւ. առաջ. Երյաչյան Մարդիկ առ. Երյաչյան-ին, առ. Երյաչյան-գ. գա. IF. Anz. XI, 243). Հայութը նշըդոյն եւ գա. Mard-ens ձեւերու մէջ եղած համարութիւնն աւելի զարգացնելի չէ քան այն որ կայ թիւ. purr-ssn-ու ։ Կառաւին մէջ կը կունք հոյութ-մ-дан սահման մէջ ձեւերուն թիւն։

Ինչպէս որ -ը յօդք վերակցական եղած այս մըն է, նոյնպէս և -ը է՛պէ ուժիք մասնիկը (որ այսօր կը հնչո՞ւի իշխոց) ծագած է և այդքաներէն.

եւ (որ այլոք շաղկասին է) հօն կը նշանակէ՞ չ'ո՛ւ?՝
ասէ՛ փառ (ի՞ւ և եսո) եւ Անդրեաս. (Հման. Անդր
եասոց, Անքան-եաս, եւ Անդր «կողմէն եւ» բառին ու
թիւ բարգութիւններ, որոնք իրենց հաշանակութեան
մէջ անիւ նրգերանգ «ինչ, անհատաց, եւ ան-
ով կը յէշցընեն իր. leath «կողմէն» բառին բար-
գութիւնն «առ-իր. leath-hoceli «քիչ մ'աց-
քառ. leath-jhocali «ակնարկիթիւն, իւս խօսց, ո՛ւ
հման. Տ. է. vgl. Sprachr. XXXVIII, 374. Հայերէն
Անդր բառն ածանց մըն է պահ Անդր բառն(1)

Աւրազակը յօդերը բոլորվին ալ կրծքաւոց
տած չեն իրենց հայութը. սակաւէն սահնի յա-
ման ձեռն անզական պարտահները (Եղբար)՝
ցոցքներոց համար. այս նպատակին համար իրան
դորածուի անզական մակրոյները. (Հմման.
Meillet, Mém. soc. ling., X, 264) յանուառու-
թը՝ «չեն ոչ ջրի ջրայիշ» Ասք անգանան հորված-
մին է, բայց ապահով հորված մին է, և իրանուն
անբարեն՝ հնագոյն հորված մին. Ասք զի
հիսորը ան մակար ալ ուն, ինչ գերածաւուն
իրեն ներդրյակար կը գործածուի. (Հմման. Z. 1,
vgl. Sprachf. XXXV, 410) այսպէս ar-rad file
and-som «շորհքն որ են ի նման» օճիք օճիքներ
ամենայն որ հաւատաք ի նա. (Wurzburg
փառք. 41 օճ 29, 32 ձ 13.) Եթ որդեածուն
թիւն իրանակերենի մեջ շարունակած է մինեւ
ցայսօր. Յայտնապէս հորվիկեր. Այսը-լիզունին մեջ
որի է մակար մը՝ զը կը ցոլացնեն հայ. ուր եւ
հիսորը. անձ, կը գործածուեր իր ներդրյական,
չը, *ըւ, *ըւ, զերանունուն. Հայերէնին մեջ այս
գործածութիւնն պէտք էր որ աւելի մեծ ծաւալ
ալ առնոր. Չորդաշխատթիւնը կը պահանջինը որ
ուր եւ ոյր մակարներուն ալ որով ոյն իրա-
ւունքն զը ունեն ուր էն, iste՝ շարքին մեջ նոյն
մակարը կը գործածուեր, սանի եւ՝ զաօն («ուր»).
Հարցմանց պատասխանելու համար, եւ ասիկան ի
սկզբանի հրի կանոն է հայերէնի բոլոր տաղական
մակարներուն համար. (ուրու մասնին կը խօսինց
յետոյ) Ասք եթէ ոյր ոյistic կիսար ու յօթին
ներդրյականին անըն բռնել, շատ թափան էր որ
ոյր. այսու մակարն ալ գործածուեր յօթին
հայոցական հորվին անք, երբ ոյս հայյականը տե-
սական իմաստ մ'ուներ (Եղբ. կը պատասխանէր
«զաօն հարցման») նոյնանձ զօւդակիւն մակար-
ները՝ սա եւնէ ի ըստ ուրաքանչ Բայց արդ հայերէնի
մշնուազ պատասխանէ չէր նաև ներդրյականին եւ բա-
ցատահամի մեջ եղած աղքարը Հորովին բառե-
րուն մեծագոյն մասին բացառական ձեւը ծագած է
ներդրյականնեւ. Եթ բառին ներդրյականն է ի տեղ-
ան եւ բացառականն է ի տեղան մասնիկը (յն-
էն, հմբաւ. օթ), որն ներդրյականն էն բացառական կը
շինէ՝ տակար ի սպանչափ անկախ է որ օրինակի հա-
մար կիսայ ըստի յոյս այլ մասնէն, աւր է երանունը
գուան ներդրյական հորվոյն մասցած է, եւն. (Հմման.
Z. f. vgl. Sprachf. XXXVII, 221—4, XXXIX,
438). Թեկուն եւ ներդրյական մակրայից ի բա-
ցատահամ մակրայից մեջ եղած սուռագարականին
ապես ուղիւ կը կարուի է, զորմանար չ ըստ բացա-
ռական մակրաներուն ներդրյական մակրայից կամ

— ἀρτές τε ήσαν, οὐ γαληνής πάντας τοις οὐ γαληνής
— Ἀθραόμ δύο νιοίδες ἔσχεν· ἕνα ἐκ τῆς παιδί-
σκης, καὶ ἔνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας.

§ 13. Ա. ու. և. և. կրթականաց ուղական
առեղանձնային բան մը չի ներկայացներ. Հանդիպ-
եար. ո վերջաւորմթիւնը հայերէնի մէջ ո կու տայ-
(իթէ հայերէնի մէջ աշխատ է.) հման. Զ. լ. vgl.
Sprachf. XXXVII, XXXVIII, 239. XXXIX,
420. ուստի հայ. ուստի կրծաց յառաջ քայլ Ծորիկ-
եար. ոտեւ մը (չըդոք) կամ * օք արտիստէն, մաս-
նակագնակն նորութիւն մ'որ հայերէնի մէջ հայ-
ութիւն * ՏՈ ճեմեւ առեց բառն ըլլալու է: Կողմէու
և իրայ հիմ * առօք չը ըլլալ մ'ըլլալ կամ * առօք
արականին նորութիւն մէջ ձեւը. Սկզբանառ հայուսու-
թիւ անկան մասն հման. Զ. լ. vgl. Sprachf.
XXXIX, 457. անէնէն տեսիննան օրինակի և Քեւ՝
*պայէտ, ուր օկդրնասան ձայնաւորին անկան կան-
խագույն ըլլալու և վերջաւորմթեանց անկաննեն:
Խո ո՞ւ որ * կօ(դ) ձեւէն յառաջ եկած ըլլալու է:
Կրթականական ձեւակերտութիւնը մը համարելու
ենք, ոչդի համեմտաց այլ մասնակց ենաց առնեց նոր-
բունութ բարականելուն մէջ հիմնաւուակնի Բ ունչ-
տայապարած ճն հիմա. և մասն հիմ (Տ. 4)

Հայոց հինգ ժամանակներէն չեւ աշխատ-օ վեր-
ջատաբն փոխութիւն եւ ըլլալին ։ (—, դ., և-
նորութիւն, ի-է-նոր, ու-նոր, ի-ո-նոր, ու-ո-նոր) Տ. լ. vgl. Sprachl. XXXIX, 384ff). Նոյն շենք
գտներ ի մասնէին յառաջ ի-է-նոր, ու-նոր, ու-ո-նոր
(§ 7). Նոյնպէս կը մասն ձեւերու ու-ն, դ-յ-ն, նոյն
եւ ի-է-րեւոյ թէ անընդ գերանութեած օ ուզգա-
կանն երկար ժամանակ մնացած է մինչեւ որ հա-
յուսկերպին մեջ ջննած է բորբ այս ձեւերու որոնք
որից ձայնաւոր մ'ունենին բան Օ կամ Ա. սե-
նու-ն, գրու-ն, նու-ն, մը-ն, նու-ն, նու-
ու-ն, եզ-ն, արական մնացած է և ու-ն՝ *պուտա ձեւէն:
Գյուղաթիւն ունեցած են թերեւն նաև Շ այնաւո-
րով ձեւեր. ասի կրնանք թերեւս հետեւընել
բարբառական ուզգանութեած բականի ըստած
դասաւախն (ապա ուզգանու-կերծեած) ուզգա-
նաներնեւ ։ ու, ու, ու. (ծագած օ ՏԵ են ձեւերէ,
հման. Ան ծագած նի ձեւէն): Թերեւս մը ուզգա-
կանին սկսած էր. Ը այնաւոր ուօն (միկ. էն, յ. և. ՏՕՒ)
թերեւս հասած էր ձեւերու *օւ (ամէ Տ. 7), ուս-
ից *ցեւ. արդ այս ձեւը փոխուեցած օծօնէ (ու-
նոր, դ-յ-ն) եղաւ յիշ արդ եցութեած ներեւու:

Անդամ մ'որ *Տօ, *Թօ, *Խօ ուղղականք փայտած եղած էին ոռ, զոս, նա, աղականին ու եւ միւս բորբ հոգնելութեա (ան) ձայնաւորաց պղակերպութիւնն, եւ այն սովորութիւնն որ յատկանշանակած ճայնութեանը կը համարուէ իւղանականաց միակ կորիզ (Հմեն. այ., այ-դ, այ-Ն), գործակցած են մեղադ-ոռ, զոս, նա, մենէ երան և անցն իրեալ յաւերածակած սորբ մէ նկատուու, քոր կորեկի ըլլոց համամատել նյոնութեան գերանաւորաց մէն դիրիտորութեան կամ այ-օ եւն գերանաւորաց պատկին հետ. Այս պատմաւա այս ու անցն առելցուած է առեւն հորդերու վայոց, առառ ուս, նորու նախառութեան մըն է նորդն եւ այ-դ, այ-Նորդի ձեւերան. պահանձ Հ-ա- հանառութեան է հանձ.

եւ այլն, այնձնի ձեւերքն, եւս : Նթե յաւելունը գործիականն իրին հրմվածք, որ յունակացի մէջ հարկաւոր էր հօտու գործիականն որոշելու հույսը զգականն, եւ հօտու բացառականութիւնը է նաև, յը է նշան (L. f. vgl. Sprachf. XXXVIII, 222.) լիակատար գոտու կ'ըլլական ու, ու, և գեղարմանունը պատմական հրմվածքը:

(C-PR-1-11,1)

ՀՈԼԴԵՐ ՊԵՂԵՐԱԾՆ

ԱՀԱՅՆԱԳՐԻԿԱՆ

ပုဂ္ဂန်

ՀԵՂՈՎԱՆԻ ԹԻՎԻ ՏՐԱԿԱՐԱՎՈՐԻ ԲԻՒՆԵԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

፩፻፲፭፻፬ ፭

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

Բայց մանաւորապէս ուշադիր ըլլալու պարտավեճը համ ԵՐ՝ գրառ ուր գիւցազնի գործեաւու, որք ըստ ինքնաւ հասաւ ըլլալով Հանգեթր պաշտպանուած գասիր ուղարկ, որդիւնք ի համարուին իրածական մոլու նախանձուազութեամ մը: Այս նախանձայուազութիւնը, իր յանասփռութիւնը, բաղադրական առանձիւով եւ հանգեց Առանձիւով բաղադրական թեամ կը գատակարուած (մեր էր 228—229):

Այսպիս գտառառանք մ'անեղութիւնն
որդէն ինցիդենտ երես է կատարել և այս հերցեղինը
վասպարականութիւնը, եւ մեր հեր-
ցեն բնակի պատմաներն այժմ առաջ են
կը շեշտուին երբ դիմենք Մամիկոնեան քաղաքա-
կանական ընդցըր, որու վրայ բառական խո-
սնացար: Այս մասին զիսուզիթիւնները ամ-
բողջացնեն Համբը դիմել իս առա-
գական նախորդներն իր շերճ Հայ-քրիստոնեաց
ցոյց շտակն երբեք պիտիօք յունանութիւն
չը, որը քննակառ Վանական սենակը Արքանանց
կըսոյ: Արքանանց նախորդներն զ Պարոց կ'ա-
զէին որ հուրիւ և ալ Յանձնաց: Արքականիք աւանին,
երկիրն, ենթակայու շահերու պարագանելեան
Համբը մերն արքինան տիւնը ճանաչու եւ վե-
ճուեցան մուստ զէմ, եւ փոխագրձեարաք: Այ-